

Reformation – rødder og retning

I forskriften for formandstalen hedder det, at jeg skal aflægge min 'personlige beretning over BiDs situation'. I år vil jeg gøre det på baggrund af de personlige forudsætninger, I har givet mig gennem mit 25-års lange arbejdsliv med teologisk undervisning i BaptistKirken, og ud fra den aktuelle situation, hvor vi i år markerer 500-året for reformationens begyndelse. I et kortere perspektiv vil jeg følge op på forårets Lederkonference, der havde temaet 'Værdier, vi vil bygge på', og på sommerstævnets tema 'Reformation, rødder og retning'.

I må i bedste reformatoriske stil forvente nogle teologiske teser, hvor jeg prøver at udfordre den kirke, vi alle er en del af, og den kultur, vi befinder os i. Jeg vil med andre ord bruge Martin Luthers greb fra 1517: Lægge op til en samtale om, hvor vi – med udgangspunkt i evangeliet – behøver et opgør med tendenser hos os selv som kirke-folk og i den globale kultur, vi er en del af. Jeg gør det ved at slå nogle få teser op på vor tids 'kirkedør': Skærmen heroppe. Og det sker altså som en invitation til samtale i tiden, der kommer.

Ta' med i cirkus!

Men vi skal først en tur i cirkus for at få en illustration på dét, der er i spil. Vi skal møde en cirkusklovn. I skal forestille jer, at cirkusklovnen spiller med tre bolde: En rød, en grøn og en blå. Den røde er Evangeliet, den grønne er Kirken og den blå er Kulturen. Hvad sker der, hvis han i den ene hånd spiller hurtigt med den røde (Evangeliet) og den grønne (Kirken)? De tager farve af hinanden. Inden længe kan vi ikke se, hvad der er Kirke og hvad der er Evangelium. Der opstår *en evangelisk kirke*. Derpå spiller han den grønne bold over i den hånd, hvor han holder den blå. Han spiller nu Kirkens og Kulturens bolde op af hinanden. Kirken tager nu farve af Kulturen. Der opstår *en kristen kulturkirke*.

Ideelt set er det Kirken, der bør være Evangeliets røst i Kulturen. Som Kirke har vi hørt et budskab, som Kulturen behøver. Det er den ene dimension. Den anden er, at vi som Kirke igen og igen må lade os udfordre af Evangeliet for at kunne være Kirke i og for vores omverden. Det giver anledning til at spørge: Er vi som baptistkirke mere kulturkirke end vi er evangelisk kirke? Har jeres menighedsliv, hvor I bor og bygger, taget mere farve af Kulturen end af Evangeliet? Er vi som menigheder i dag mere et spejl-billede af den kultur, vi lever i, end et mod-billede til kulturen omkring os? Det spørgsmål lader vi blafre i vinden! Scenen er sat. – Hvad hører jeg så i Evangeliet af 'godt nyt' – både til os i kirken og til alle i kulturerne omkring os? Mine teser kommer nu op på 'kirkedøren':

Tese 1 – om evangeliet

Evangeliet handler i Jesu forkyndelse først og sidst om Guds Rige, der er kommet til vores verden. Guds nye virkelighed er en gave, vi modtager i kraft af Jesu liv og tjeneste, hans død og opstandelse. Han er nærværende hos os i dag med trøst på grund af fortiden, livsmod til nutiden og håb for fremtiden. Evangeliet handler om denne nye virkelighed, som alene Gud kan skabe.

Tesen er et opgør med meget i den kultur, der omgiver os. Vi hører det overalt i kulturen: Fokusér på dig selv – og du vil få det meget bedre! Vi søger hjælp hos terapeuter og rådgivere, der er eksperter i selvudvikling. I det sociale liv værdsættes alt efter økonomiske parametre. Vor værdi består i dét, vi kan præstere og betales for. Og mange falder igennem. Men tesen gør også op med meget af det, vi lægger øre til i menighederne. I dag handler forkyndelsen mest af alt om efterfølgelse – om discipelliv. Om forskellige tiltag, vi selv tilrettelægger: Om åndelige øvelser – indadtil i stilhed og udadtil som pilgrimme – og om forskellige former for menighedsudvikling ved hjælp af rådgivning og coaching. Det meste er sikkert godt nok. Min kritik er blot: Evangelium er det ikke.

Evangeliet handler nemlig om dét, Gud gør i vores liv og i vores verden – dét, Han har gjort og fortsat vil gøre! Det handler om Guds gave. Evangeliet handler om 'Guds nåde': Om dét, vi får og modtager uden præstation; om dét, der sætter os fri uden egne kræfter; om dét, der trøster i nød og opmuntrer til kamp. Med andre ord om 'Guds Rige'. Da Jesus fremstod med 'godt nyt' til os på Guds vegne, læser vi, at 'han prædikede Guds evangelium og sagde: Tiden er inde, Guds Rige er kommet nær!' (Mk 1.14f). Og i Nazareths synagoge præciserede han, hvilke frigørende kræfter, han bringer til os fra Gud: Godt nyt til fattige, frigivelse af fanger, syn til blinde, frihed for undertrykte – 'et nådeår fra Herren': Det handler alt sammen om Guds generøsitet i lange baner, udøst over alle os, der er fattige, fangne, blinde og kuede! (Luk 4:16ff).

Guds nåde var udgangspunktet for Luthers teser på datidens kirkedør i Wittenberg for 500 år siden. Men Luthers anliggende er stadig aktuelt: Vi tror, som de skabninger vi er, at Guds nåde skal tilvejebringes af os. Vort præstationsræs afslører vores tankegang. Men intet er mere forkert. Nåden er Skaberens, Frelserens og Fuldenderens gave til Hans skabninger og til skaberværket – til os alle og til vores omgivelser!

Tese 2 – om kirken

Guds Folk bliver til, hvor Evangeliet høres og efterleves. Gud kalder os ud af kulturens livsformer og udruster os med evner og gaver for, at vi skal tjene Guds Rige. Hertil døbes vi, og Helligånden sætter os i stand til at pege på Guds Rige for mennesker, hvor de lever og virker. På den måde bliver Kirken både et redskab for Guds Rige og et synligt tegn på Rigets nærvær i kulturen.

Tesen er yderst kritisk vendt mod os, sådan som vi er kirke i dag. Blandt Luthers teser var der ingen, der handlede om 'at være kirke'. På reformationstiden var det kun vores forfædre – døberne, anabaptisterne – der var reformatorer, når det gjaldt om at blive 'Guds folk' i de nationale folk. De øvrige reformatorer levede midt i datidens europæiske 'kirkekulturer' – dvs. i forskellige former for cirkusklovnens 'blå-grønne' kulturkirke. Her var folkenes civilsamfund og deres kulturkirker vokset sammen til én helhed. Ingen fik frihed til at leve i fyrstens rige, hvis man ikke ville tilhøre fyrstens kirke. De fleste anabaptister måtte gå under jorden eller blive flygtninge, fordi de ved deres studier af Det Ny Testamente kom til den opfattelse, at Guds Folk aldrig kan blive ét med det nationale folk. Som kirke forstod de, at de var 'kaldt ud' af folket – for i frihed at tjene evangeliet i hele deres folk. Det blev deres skæbne. De blev flygtninge og for manges vedkommende også martyrer. Men deres skæbne har skærpet vores syn på de kendetegn, der hører med til at være 'kirke'.

At være 'kirke' betyder sprogligt 'at høre Herren til'. Vi, der hører Ham til, skal tage farve af Evangeliet i dét, vi siger, og i de livsformer, vi udlever. Luther definerede 'kirken' som 'et fællesskab, hvor evangeliet prædikes rent og sakramenterne forvaltes på rette måde'. Det var datidens døbere ikke tilfredse med. Det hørte naturligvis med. Men en kristen menighed skal også konkret afspejle Guds Rige midt i verden. Deres 'kirkekendetegn' – dét, vi kendes på som Jesu disciple – skulle også omfatte generøsitet overfor alle (såvel landsmænd som fremmede), næstekærlighed (øvet både som barmhjertighed og som en stædig kamp for retfærdighed), fjendekærlighed (at se Guds billede i ethvert menneske) og at leve med respekt for skaberværket som Guds gode livsbetingelser med lighed for alle. Frem for alt ville de som 'kirkekendetegn' pege på samvittighedsfriheden.

Faren for de store folkekirker er, at de som kulturbærende kirker let løber i ét med kulturen. Det var ikke faren for døberne for 500 år siden. Deres fristelse var at isolere sig så voldsomt fra kulturen, at de kom til at leve i isolation – uden vekselvirkning med omgivelserne. Hvordan lyder den kritik, vi skal lytte til i dag, når vi måler os med de evangeliske kendetegn, der skal gøre os til Guds Folk i det danske folk? – Isolerer vi os? Eller assimilerer vi os, dvs. tager vi mere farve af kulturen omkring os – dens menneskesyn og dens økonomiske tænkning – end af dét Evangelium, Jesus kalder os til at virkeliggøre som hans efterfølgere? Har vi gjort os til ét med de holdninger og handlinger, der i almindelighed præger det danske folk? – Ja, de fleste af os er blevet 'kulturkirke'. Vi har fortrængt, at Guds Folk skal afspejle Guds Rige i kulturen. Vi har brug for at sige: Herre, forbarm dig over os! Og derpå drøfte: Hvordan gør vi en forskel i en lokal, national og global verden?

Tese 3 – om friheden

Jesus ønskede at sætte mennesker i frihed. Evangeliet kan derfor kun modtages i frihed. At ville tvinge i spørgsmål om tro er at fornægte Evangeliets kerne: Guds tilsagn om menneskeværd og frelse. Helligånden er frihedens Ånd. Vi lever i kraft af Åndens magt, men vi dræber ved at bruge magtens ånd. Religionsfrihed er en konsekvens af Evangeliet om Guds Riges nærvær.

Her er én af kerneværdierne hos vores reformatoriske forfædre. De stod midt i en kultur, der var truet på livet af islam. 'Muhammedanerne', som det hed dengang, havde belejret Wien og de truede det meste af den vesteuropæiske kristendomskultur. Alle de øvrige reformatorer gennemførte deres kirkereformer ved hjælp af politisk tvang – uden Frederik den Vise og Christian III var den lutherske reformation aldrig blevet til noget hverken i Tyskland eller i Danmark. I samtiden lød feltråbet således: 'Religionsfrihed er den mest djævelske læresætning, der findes, fordi den medfører, at enhver fortabes på sin egen måde' (T. Beza). Døberne, derimod, hævdede, at det er evangeliet, der taber, hvor der bliver anvendt tvang i spørgsmål om samvittighed og religion. Mest berømt er Balthazar Hübmaiers tidlige teser om religionsfriheden fra 1524¹. Her findes to teser, der endnu bør være retningsgivende for os, når vi igen i Europa står side om side med muslimerne. Tese 16: 'En tyrk (muslim) eller en kætter kan ikke overvindes med vores midler, hverken ved sværd eller bål og brand, men alene ved tålmodighed og forbøn. Derfor skal vi

¹ Se www.anabaptist.dk

tålmodigt afvente den guddommelige dom'. Og tese 36: 'Den lov, der kræver kættere brændt, er skabt af djævelen'.

I dag hævder vi, at 'religionsfriheden er alle friheders moder'. Det véd vi fra reformationens døbere, og de havde lært det ved at studere de bibelske skrifter. Det er aktuel tale overalt, hvor der udformes særlove mod religiøse forkyndere – ligegyldigt hvor det sker: Om det er imod Jehovas Vidner i Rusland, imod muslimske indvandrere til USA eller imod religiøse forkyndere i Danmark! Jeg er taknemlig for at tilhøre et globalt kirkefællesskab, hvor dette siges gang på gang med stor præcision – så sent som i sidste uge i resolutioner fra rådsmødet i Baptist World Alliance i Thailand².

På reformationstiden var et givet geografisk område kun tilgængelig for én trosretning. Det varede længe, inden sameksistens blev mulig for flere konfessioner på samme område. Efter 30-årskrigen i 1648 blev det muligt flere steder i Mellemeuropa. Først 200 år senere – i 1849 – blev det tilladt, at andre end lutheranere kunne leve frit i vort land. Hvis vi vil tage ved lære af vores rødder, er det afgørende, at 'religion' og 'territorium' aldrig bliver koblet sammen igen. Kun hvis en mangfoldighed af trosretninger – inkl. islam – kan leve frit og uden diskrimination, kan vi sikre en åben åndskamp – med de midler, der hører en sådan til: Vort eget vidnesbyrd, vores vilje til at lytte til andre religiøse livstydninger, herunder ateismen og en verdslig ideologi. Mangfoldigheden er en gave!

Tese 4 – om samtalen

Spørgsmålet om sandhed kan hverken afgøres oppefra via åndelige ledere eller nedefra ved brug af demokratiske principper. Jesus siger: 'Jeg er vejen, sandheden og livet'. Sandheden om vejen til livet er knyttet til Den Opstandne. De første kristne udviklede en kultur, hvor de via bøn om Helligåndens vejledning drøftede, hvor vejen gik – vel vidende, at de kun var undervejs ...

Det er betegnende, at Jesus ifølge Johannesevangeliet kalder sine efterfølgere for 'venner' (Joh 15:14f). Venskab er en evangelisk kategori, der ofte er blevet overset i kirkerne – også hos os. De første kristne var et samtalende folk af venner. Efter opstandelsen læser vi om et par disciple, der 'mens de gik og talte sammen og drøftede dét, der var sket', oplevede, at 'Jesus kom og slog følge med dem'. Men først ved vejs ende, erfarede de, at det var Jesus, der havde 'talt til dem på vejen og åbnet Skrifterne for dem' (Luk 24). Den samme erfaring fik de kristne, der samledes til det første kirkemøde i Jerusalem (ApG 15). Vennerne var blevet uvenner. De måtte derfor mødes for at samtale om, hvor 'Vejen' gik. Da den ene efter den anden havde talt, konkluderede de, at 'Helligånden og vi har besluttet' – en beslutning, der skabte glæde, da den spredtes til menighederne.

Selvfølgelig opstår der uenighed mellem os om, hvad evangeliet dybest set er; hvad det indebærer af etiske forskrifter; hvilke konsekvenser det bør få hos os selv i kirken og i kulturen omkring os. Når det sker, er det vores opgave at skabe 'rum og tid' til den nødvendige samtale, mens vi er på vej – og give hinanden plads i Guds ene Folk på 'Vejen' mod Guds Rige. Så længe vi er 'på vej',

² Se www.baptistkirken.dk

forstår ingen af os budskabet i hele dets fylde. Vi må med apostlen Paulus nøjes med 'et sløret, gådefuldt spejlbillede' af Sandheden, der først åbenbares ved Jesu komme i herlighed (1 Kor. 13:12).

For at give samtalen substans og retning behøver vi folk, der læser og studerer de bibelske skrifter på grundspørgene. Det var studiet af Skriften, der satte reformationen i bevægelse for 500 år siden. Vi skal fostre forkyndere, der lever ligeså engageret med de bibelske tekster, som vi alle følger med i dagens nyheder. Det er i mødet mellem bibeltekstens Evangelium og virkeligheden i hverdagen, at vi formes som Guds Folk. Vi lever i kulturen, men af Ordet! Ifølge vort kirkesyn er bibelstudiet dog en alt for alvorlig opgave at overlade til præster og dem, der læser teologi! Vi behøver en samtale om, hvad vi hver især har hørt og set i mødet med vores Opstandne Mester. Vi har alle et bidrag at give. Vi har hver især vores Gudserfaring fra bøn- og arbejdsliv. Vi har vores indsigt fra livet i de meget forskellige kulturer og subkulturer, hvor vi færdes. Det er disse erfaringer, der skal perspektiveres af Jesu budskab om Guds Rige – for at vi sammen kan blive brugbare som Guds Folk. Hvis den levende samtale om Evangeliets betydning for mennesker i dag udebliver, bliver vi uden nytteværdi som verdens lys og klodens salt. Vi lever kun kort tid på traditionens rygrad, hvis vi øser for lidt af de kilder hos Gud, hvoraf troen, vidnesbyrdet og efterfølgelsen næres. Indsigten, der ligger ved vores historiske rødder, skal kombineres med studier af Bibelens tekster og med vores hverdags erfaringer. Kun sådan bliver vi Kirke til tiden – og Kirke for Kulturen.

Tese 5 – om fremtiden

Fremtiden ligger i Guds hænder. Det er alene Jesus, der bringer Guds Rige med sig – dengang, i dag og i fremtiden. Guds Rige er allerede nu på færde, men Riget er endnu ikke brudt endeligt frem. Spørgsmålet om, hvori Guds Rige består, er også vigtigt. Hvor Guds Rige er på spil, bringer det Guds fred til mennesker – dvs. et nærvær af kærlighed og håb, der bringer livsmod med sig.

Når vi i Ny Testamente læser om dét Guds Rige, som Jesus gav liv og form, bliver vi udfordret i vores tænkning. Vi hører, at Guds Rige kom med ham (datid), det kommer til os (nutid) og det vil komme (fremtid). Det er ikke så sært, at allerede disciplene diskuterede, hvordan Guds Rige skal forstås. Hvor kommer det: 'Indeni' os eller 'midt iblandt' os? Hvordan kommer det: Pludseligt eller over tid? Til hvem kommer det med frelse og fremtid: Til nogle få udvalgte eller til alle (kosmisk)? Hvornår sker det: Kan vi regne det ud eller er det kun Gud, der kender timen? Disse spørgsmål er ladet med både socialt og politisk sprængstof. På reformationstiden gik det galt på mindst to områder: Nogle ville fremskynde Guds Riges komme ved at kæmpe for socialpolitiske forandringer. Det endte i Bondekrigen med op mod 100.000 ofre blandt de svagest stillede bønder. Andre ville indføre Guds Rige på baggrund af spekulative fortolkninger af bibelske tekster. Det endte for nogle af vores forfædre i en katastrofe med 'Døber-regimet' i byen Münster i Nordvesttyskland³ – ikke ulig det religiøse vanvid, vi i dag ser i den muslimske udgave med oprettelsen af kalifatet og andre voldelige tiltag for at skyde genvej til Paradis. – Jo, vores globale kultur har altid kendt til sprængfarlige cocktails med teologiske og politiske ingredienser, der let

³ Se www.anabaptist.dk

antændes. Er det mon Ragnarok med ødelæggelse og destruktion, der venter forude? Ikke underligt spørger vi: Hvor bliver Guds Rige af?

I en sådan global kultur er det afgørende, at vi med Paulus fastholder to ting: Det første er, at det er Guds virkelighed med lys og glæde, vi forventer. Kristne bliver let mørkemænd og grædekoner! Men på baggrund af Jesu opstandelse fastholder Paulus, at det er 'Dagen', vi venter – ikke natten og mørket. For Paulus var de små kristne menigheder håbets tegn midt i en stor romersk kultur. Når han så fremtiden for sig, skrev han realistisk til de få kristne i Rom: 'Natten er ved at være forbi. Snart er det dag! Derfor skal vi lægge mørkets handlinger bag os og kæmpe med lysets våben. Lad os leve et ordentligt liv, der kan tåle at se dagens lys!' (Rom 13:12f). Paulus kalder de kristne for 'Daggryets Folk': Midt i mørket er det os, der fastholder, at det er Dagen, der gryr! Det er det ene, vi som Guds Folk må fastholde.

Det andet handler om vores syn på virkeligheden. Ligesom kulturen, der omgiver os, regner vi fjernsynets og avisernes skildring af dét, der foregår i verden, for virkeligheden. De første kristne ville vende sig i deres grave, hvis de vidste, at det forholder sig sådant med os. De mødte virkeligheden et helt andet sted – nemlig hos deres Opstandne Herre. At Han lever, betød for dem, at en ny tidsalder er begyndt: Det er ikke uretten, der sejrer; det er retten! Det er ikke hadet, der triumferer, det er kærligheden. Det er ikke umennesket i os, der frelses; det gør det forvandlede menneske, der har mødt den Opstandne og hans nye virkelighed. Det er ikke Kulturen, der overlever – det er Guds Folk, der rejser hovedet og ser, at en ny verden bliver til, hvor vi tjener Den Opstandne Herre!

Og så er vi tilbage ved cirkusklovnens tre bolde. Som Guds Folk skal vi ikke primært være optaget af, om vi som Kirke bliver et modbillede til eller et spejlbillede af Kulturen. Som Guds Folk skal vi derimod lade os forvandle, så vi bliver et forbillede for kulturen – dvs. en spejling i kulturen af det Guds Rige, der kommer, når Jesus åbenbares i herlighed. Vores bekendelse lyder: 'Den kommer, den kommer, den dag, som vi venter,/ den lyseste dag, som på jorden skal gry,/ da Herren almægtig alene regerer,/ og Satan og synd for hans åsyn må fly./ Og skabningen, udløst fra strid og fra synder,/hans ære i evigheds tider forkynder.'⁴ Det er perspektivet for dét Guds Folk, der tjener Den treenige Gud.

Retning – med rødder

'Hvad vil det sige at være baptist?' Det spørgsmål er der mange af jer, der har stillet! Svarene kan variere! Se blot forskellen på baptister i vort eget lille land – for slet ikke at tale om forskellen mellem danske baptister og de mange farverige baptister fra andre kulturer, der i dag en blevet en vital del af 'dansk baptisme'. Identitet varierer over tid og fra sted til sted. Alligevel må der være 'en baptisme-rygrad' – nogle 'kendetegn', der sender signaler om, hvem og hvad baptister er. Ja, det er der! Der er forskellige udgaver. Nu har jeg givet min danske 2017-version i anledning af temaet 'Reformation, rødder og retning'. Vel vidende, at en levende Kirke altid må lade sig reformere af Evangeliet og Helligånden, fordi den er optaget af Guds Rigets forvandlerende kraft midt i Kulturen.

⁴ Salmebogen 1989, nr. 266.